

**Lakivaliokunnan mietintö n:o 15 hallituksen esityksestä laeiksi
hovioikeuslain 5 §:n ja kärjäoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunta on 28 päivänä lokakuuta 1994 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 252.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina hallitusneuvos Raija Merikalla ja nuorempi hallitussihteeri Erja Hynninen oikeusministeriöstä, presidentti Olavi Heinonen korkeimmasta oikeudesta, hovioikeudenneuvos Hannu Rajalahti Vaasan hovioikeudesta, laamanni Kauko Huttunen Helsingin kärjäoikeudesta, laamanni Matti Karhunen Vantaan kärjäoikeudesta, puheenjohtaja, hovioikeudenneuvos Risto Uoti Suomen Hovioikeustuomarit ry:stä, puheenjohtaja, laamanni Harri Äimä Kärjäoikeustuomarit ry:stä, puheenjohtaja Hilikka Isoaho Lautamiehet ry:stä, sihteeri, varatuomari Petteri Uoti Nuoret Lakimiehet ry:stä ja osastosihteeri Anna-Liisa Valtonen Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry:stä.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan yksinkertaistettavaksi menettelyä nimitettäessä hovioikeuteen ylimääräinen hovioikeudenneuvos ja kärjäoikeuteen ylimääräinen kärjätuomari. Ehdotuksen mukaan heidät nimittäisi korkein oikeus hovioikeuden esityksestä.

Kärjäoikeuslakiin tehtäisiin myös eräitä toiminnan kehittämistä koskevia, käytännössä tarpeelliseksi havaittuja muutoksia. Virkarakennetta kehitettäisiin perustamalla kärjäviskaalin virkoja. Nootarin mahdollisuutta toimia kärjäoikeuden istunnossa jäsenenä ja puheenjohtajana laajennettaisiin. Myös laamannin mahdollisuutta määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluva suorittamaan lainkäyttötehtäviä lisättäisiin.

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Valiokunnan kannanotot

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella va-

liokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Ylimääräisten tuomareiden nimittäminen

Hallituksen esityksessä pyritään korjaamaan liian kankeiksi ja aikaavieviksi osoittautuneista tuomareiden nimityssäännöksistä johtuvat käytännön ongelmat. Nimittävä viranomainen olisi ylimääräisten hovioikeudenneuvosten ja ylimääräisten kärjätuomareiden osalta korkein oikeus eikä enää tasavallan presidentti. Ehdollepanomenettelystä luovutaan ja sen sijaan tulee virkaesitys.

Valiokunnassa kuultujen asiantuntijoiden käsitukset muutosehdotuksista ovat olleet keskenään ristiriitaisia. Toisaalta on katsottu, että tasavallan presidentin nimitysoikeuteen ei pitäisi puuttua, ja toisaalta taas käytännön kiiretilanteisiin vedoten on esitetty, että laamannille pitäisi antaa valta ottaa ylimääräinen kärjätuomari enintään kuudeksi kuukaudeksi samalla tavalla kuin laamanni ottaa viransijaisen.

Hallituksen esityksen taustalla ovat uusi hovioikeuslaki ja uusi kärjäoikeuslaki sekä niistä saadut kokemukset kuluneena vuonna, jolloin oikeuksissa on ollut runsaasti ylimääräisiä tuomareita. Valiokunta ei periaatteessa pidä ylimääräisten tuomareiden käyttämistä nyt käytössä olevassa laajuudessa etenkin tuomarien erottamattomuusperiaatteen vuoksi hyvänä ratkaisuna. Se, että käytännössä tällaiseen menettelyyn on jouduttu turvautumaan, on kuitenkin ollut välttämätöntä oikeuslaitoksen pahan ruuhkautumisen takia. Ruuhkautumiseen on ollut useita syitä, mm. uusi riita-asiain oikeudenkäyntimenettely ja siihen liittyvä koulutus, yli sadan vuoden ikäisten vanhentuneiden rikoslainsäännösten laajamittainen uudistus, taloudellisen laman aiheuttama velkomuskanteiden ja konkurssien merkittävä lisääntyminen, velkasaneerauslainsäädännön voimaantulo, Euroopan yhdistymiskehitykseen liittyvä uusi lainsäädäntö sekä tulohajauksen siirtymävaihe.

Valiokunnan käsityksen mukaan tästä tilanteesta päästään vähitellen parempaan suuntaan, kun uudistukset on sisäanjettu ja taloudellinen lama helpottaa. Pääsäännöksi pitää taas nostaa tuomioistuinten vakinaisten resurssien mitoittaminen tosiasiallisen tarpeen mukaan. Silloin kun joudutaan turvautumaan ylimääräisiin tuomareihin, on pyrittävä mahdollisimman pitkiin toimikausiin.

Tässä välivaiheessa valiokunta katsoo voivansa hyväksyä hallituksen esityksen, koska

— sillä nopeutetaan ylimääräisten tuomareiden nimittämistä nimittämismenettelyn useassa eri vaiheessa,

— tulosoikeuteen siirtyminen antaa kullekin tuomioistuimelle nykyistä paremmat mahdollisuudet käytettävissä olevien resurssien käytön ennakointiin. Tällöin voidaan ajoissa ryhtyä toimenpiteisiin ylimääräisten tuomareiden nimittämiseksi,

— säännös turvaa tuomarin virkaan pyrkivien oikeudet, kun ylimääräiset virat julistetaan haettaviksi ja hakijoilla on käytettävissään muistutusmenettely, ja

— laamannin mahdollisuus määrätä avoimen viran hoitaja kiiretapauksissa säilyy.

Samalla valiokunta korostaa, ettei tämän esityksen hyväksyminen ole kannanotto tuomareiden nimitysjärjestelmän uudistamiseen. Tältä osin valiokunta pitää tarpeellisenä kokonaisesityksen ja -esityksen tekemistä tuomarinuratoimikunnan työn pohjalta. Valiokunta katsoo kuitenkin, että jo tässä vaiheessa on laamannin vapaamuotoinen kuuleminen sisällytettävä ylimääräisten kärjätuomareiden nimittämismenettelyyn.

Kärjäviskaalin virka ja virkaan kuuluvat tehtävät

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kärjäoikeuksien virkarakenteen kehittämiseksi perustetaan uusi virkatyyppi, kärjäviskaalin virka, joka on tarkoitettu tuomarin uralle pyrkivien jatkokoulutusviraksi. Esityksen mukaan kärjä-

viskaali voi suorittaa ilman eri määräystä kaikkia niitä tehtäviä, joihin laamanni voi määrätä notaarin.

Valiokuntakäsittelyn aikana on havaittu, että lakiehdotuksesta puuttuu säännös kärjäviskaalin virkasyytefoorumista. Valiokunta ehdottaa, että kärjäoikeuslain 20 §:ää, jonka mukaan notaaria ja kansliahenkilökuntaa syytetään virkavirheestä hovioikeudessa, täydennetään kärjäviskaalia koskevalla maininnalla. Tämän vuoksi myös johtolauseetta on tarkistettava.

Tilapäisen lautamiehen kutsuminen

Hallituksen esityksessä ehdotetaan kärjäoikeuslakiin uutta 8 a §:ää, jonka mukaan kärjäoikeuden puheenjohtaja voi lautamiehen äkillisen esteen takia kutsua istuntoon tilapäiseksi lautamieheksi muunkin kuin valtuuston lautamieheksi valitseman henkilön.

Perustelujen mukaan säännöstä on tarkoitus soveltaa vain poikkeuksellisesti ennen kaikkea harvaan asutuissa, useita istuntopaikkoja käsittävien kärjäoikeuksien tuomiopiireissä. Ensimmäisessä istuntoon pyritään aina hankkimaan joku lautamieheksi valituista.

Valiokunta katsoo, että lautamiesten itsenäisen äänioikeuden takia tilapäisen lautamiehen käyttäminen voi tulla kysymykseen vain todella poikkeuksellisissa tapauksissa. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa pykälän täsmentämistä niin, että poikkeuksellisuus ilmenee pykälätekstistä ehdotettua selkeämmin. Lautamiehen esteen tulee olla yllättävä ja täydentämisen tarpeen johtua pitkistä etäisyyksistä tai muusta paikallisista olosuhteista johtuvasta erityisestä syytä.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 1. lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomana ja

että 2. lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

2.

Laki**käräjäoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla,

kumotaan 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetun käräjäoikeuslain (581/93) 19 §:n 1 momentin 6 ja 8 kohta,

muutetaan 3 §:n 2 momentti, 17 §:n 1 momentin 2 kohdan b alakohta ja 2 momentin johdantokapale, *(poist.)* 19 §:n 1 momentin 3 kohta ja 20 §:n 2 momentti sekä

lisätään 3 §:ään uusi 3 momentti ja lakiin uusi 3 a, 3 b ja 8 a §, seuraavasti:

3, 3 a ja 3 b §

(Kuten hallituksen esityksessä)

tymistään vannottava tuomarinvala tai annettava tuomarinvakuutus käräjäoikeudessa.

8 a §

Jos käräjäoikeuden kokoonpanoa ei *(poist.)* saada päätösvaltaiseksi sen vuoksi, että lautamiehelle on tullut *yllättävä* este, eikä kokoonpanoa käräjäoikeuden toimintaa haittaamatta saada täydennetyksi lautamieheksi valitulla henkilöllä *pitkien etäisyyksien tai muun paikallisista olosuhteista johtuvan erityisen synn* vuoksi, käräjäoikeuden puheenjohtaja voi kutsua lautamieheksi tehtävään kelpoisen henkilön. *Tilapäiseksi lautamieheksi kutsutun* on ennen tehtävään ryh-

17 ja 19 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

20 § (*Uusi*)

Käräjäviskaalia, notaaria ja kansliahenkilökuntaan kuuluvaa syytetään virkavirheestä hovioikeudessa.

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

Samalla valiokunta ehdottaa,

että lakiehdotukset käsiteltäisiin valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Helsingissä 24 päivänä marraskuuta 1994

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lax, varapuheenjohtaja Halonen ja jäsenet Aittoniemi, Hä-

kämies, Komi, Kortenieniemi, Piha, Polvi, Rossi, Savela, Seivästö, Suhola ja Tykkyläinen.

